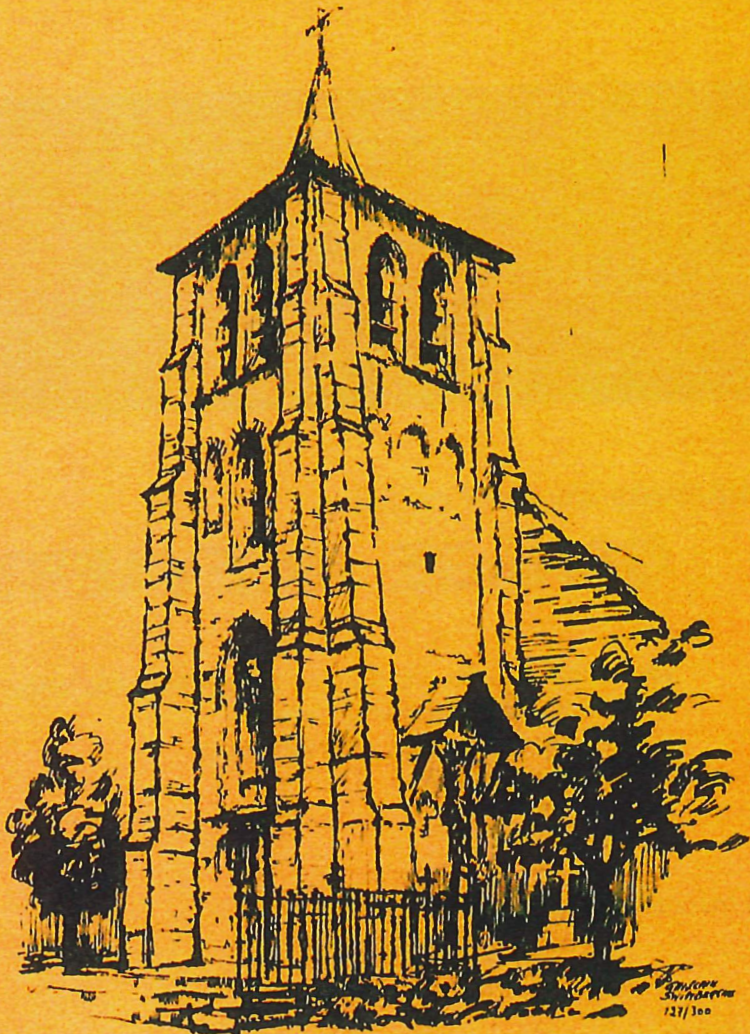

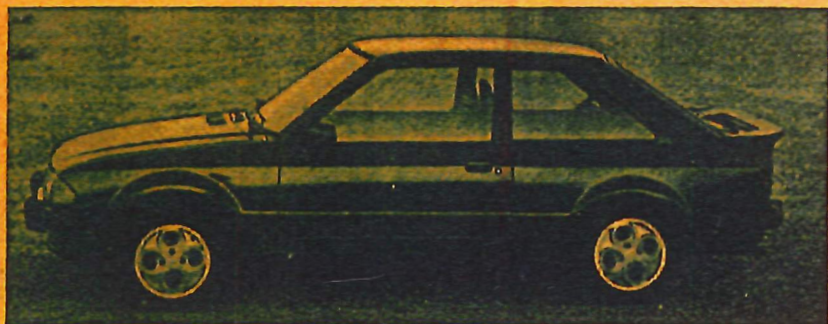
ZILLEGHEM

2de Jaargang nr. 2

HET IS GOED RIJDEN MET FORD

Omdat hij zo voordelig is in onderhoud.
zo compleet is.
zo goedkoop is van onderdelen.

Steek eens uw licht op bij

GARAGE MOEYAERT

voor aankoop van een nieuwe of tweedehands wagen
onderhoud en herstellingen
montage van L.P. Gasinstallaties
carrosseriewerk

U zult tevreden zijn !

Torhoutsesteenweg 339

8211 Veldegem

Tel. 27.72.44

ZILLEGHEM

HANDELINGEN VAN DE KRING VOOR HEEMKUNDE
EN GESCHIEDENIS "P A S T O O R R O N S E"

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT

1981 - 2DE JAARGANG NR 2

REDACTIE EN BEHEER:

Willy Peirsegaele St.-Laurentiusstraat 12 Zedelgem
Géry Cappon Schattingbeekstraat 3 Zedelgem
Patrick Arnou Groenestraat 55 Zedelgem
Victor Deceuninck Groenestraat 29 Zedelgem
Jules Pollet Sint-Elooistraat 16 Zedelgem
Leon Claeys Ruddervoordsestraat 40 Zedelgem
Jozef Vandenbroucke Kon. Albertstraat 2 Veldegem
Gaston Conmeyne Remberststraat 6 Veldegem

Studies verschenen in "Zilleghem"
of uittreksels daarvan, mogen niet
gebruikt noch aangehaald worden
zonder te verwijzen naar dit tijd-
schrift en de auteur.

Jaarabonnement: 200 F
P.C.R. 001-0771018-41 van
Heemkundige Kring "Pastoor Ronse"
Zedelgem

Verantw. Uitgever: Willy Peirsegaele, St.-Laurentiusstraat 12 Zedelgem

I N H O U D

		p.
De Lepemolen en zijn bewoners	(Géry Cappon)	34
Vroeger en nu	(Patrick Arnou)	42
Deken Walter Smidts bezoekt Zedelgem (1639 - 1640)	(Jules Pollet)	44
Deken Willem Van Houcke bezoekt Zedelgem (1644)	(Jules Pollet)	55
"Het Zand" te Brugge	(D. Vanhaverbeke)	59
Een wereldrecord in Zedelgem ?	(Frans Haesaert)	63

DE LEPEMOLEN EN ZIJN BEWONERS

G. CAPPON

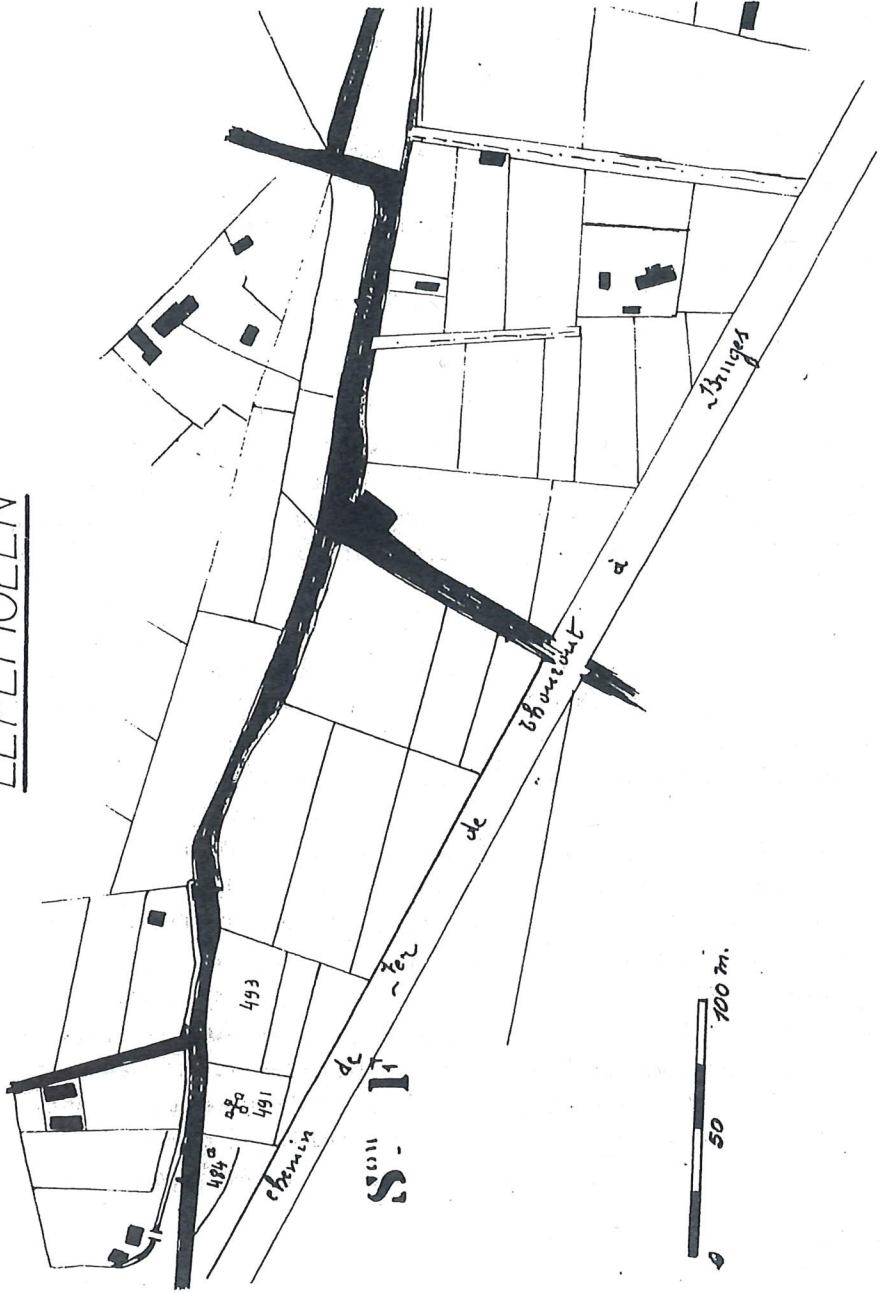
Ons Zedelgems patrimonium telde vroeger vijf windmolens, waarvan er drie verdwenen zijn. De kaduke overblijfselen van de Dorpsmolen en de Leeuwmolen zijn de enige stille getuigen van het vroeger hard molenaarswerk. De snelle opkomst van de industrialisatie - met aanvankelijk de inschakeling van de stoommachine - zette het tijdperk in van de aftakeling van de windmolens. Het malen bleef niet verder afhankelijk van een natuurlijke kracht, de wind. Anderzijds loonde het de moeite niet meer voor de molen-eigenaars de dure herstellingswerken uit te voeren. Sommige molens werden dan ook gesloopt. De Lepemolen onderging een ander lot. Gedurende de eerste wereldoorlog - in 1918 - werd deze houten molen door de Duitse bezetter gedynamiteerd...

De Lepemolen was gelegen in de deelgemeente Veldegem, langs de spoorlijn Brugge - Kortrijk nabij het toenmalige station. Kadastraal is deze molen te situeren onder de sectie F nr 491 (zie kaart, anno 1883).

Om deze molen historisch te kunnen benaderen, wordt beroep gedaan op de ommeloper van de heerlijkheid DEN HOUTSCHEN onder DEN NIEUWEN IN LOPHEM (2). Deze ommeloper van 1703, opgesteld door Roelant Meyaert, is een copie van deze van de hand van Jacques Verplancke ten jare 1665.

Het laatste artikel van het 14de begin meldt: "Jan De Pauw... den cheins daer synen meulen op staet; groot 1 lyne". Het eerste artikel van het 15de begin heeft betrekking op het woonhuis van de molenaar: "Jan De Pauw, west by het leste voorschreven parcheel over den Yperwegh, 1 q 1 1 20 r lant, synde cheins daer het meulenhuis op staet, liggende tusschen de Haensvyver ende

LEPEMOLEN

den Yperwegh".

Naast deze cijnspacht op de Lepemolen bestond in het Ancien Régime eveneens het molenrecht tegenover de heer op het gebruik van de "wind". In 1668 bedroeg de taxatie "ter causen vanden wynt" 20 grt. ten voordele van Charles de Schietere, heer van de heerlijkheid den Houtschen.

Op grond van de activiteit die voortvloeide uit het gebruik van de molen, werd uiteraard ook een belasting geheven. Deze taks werd gelijkgesteld met 4 gemet land. Ter vergelijking werd de Zedelgemse Dorpsmolen op 9 gemet 200 roeden getaxeerd (3).

De bewoners van de molen kunnen worden achterhaald door raadpleging van de rekeningen van de voormelde heerlijkheid. Nochtans vertonen deze rekeningen talrijke leemten, waardoor een ononderbroken opsomming onmogelijk wordt. Deze rekeningen vangen aan in 1669. Pas in 1691 wordt een specifieke vermelding genoteerd met betrekking tot de Lepemolen: "Jan De Pauw op synen meulen in de Lepe". (4)

Dank zij een Staat van Goed (5) uit 1668 konden enkele zeer bijzondere gegevens worden achterhaald. De Lepemolen gaat met zekerheid terug tot minstens 1663. In dit jaar werd de molen verkocht: "eene coornewyntmeulene ghestaen binden prochie van Zedelghem in een jeghenootte genaempt de Lepe, metten meulenwal waer den selven meulen op staet, groot ontrent de LXX roeden, weesende cheyns; met het meulenhuis ontrent een ghemet landts, oock cheyns". Bij deze verkoping deed Aernout Sonnevillie, gehuwd met Cornelia De Pauw in 1656, afstand van zijn eigendom ten voordele van Joris De Pauw uit Torhout. Joris De Pauw, gehuwd te Torhout in 1661 met Maria Van sevenant, verliet de Sparrestede na mei 1666 en vestigde zich te Gistel. Hij pachtte er de Westmolen aan de baron van Gistel. Reeds het jaar daarop, in de maand april, overleed Joris De Pauw. De Lepemolen te Zedelgem had hij verpacht, wat eveneens blijkt uit de voormelde staat: "den meulen daer Joos Termote presentelicke op es maelende...". JOOS TERMOTE, gehuwd met Jacoba Houckx heeft er waarschijnlijk niet langer dan 6 jaar molenaar geweest, aangezien na 1669 geen enkele fami-

ale aanwijzing meer voorkomt in de Zedelgense parochieregisters.

Gedurende de volgende decennia zijn er geen aanwijzingen meer omtrent de molenaars. Vanaf 1691 tot en met 1696 wordt een zekere JAN DE PAUW vermeld. Het is niet uitgesloten dat hij een langere periode op de Lepemolen maalde. Er zijn zelfs duidelijke aanwijzingen waarbij Jan De Pauw tot 1706 molenaar zou geweest zijn. Jan De Pauw was de enige zoon van de voormelde Joris. Jan De Pauw huwde in 1692 te Zedelgem met Maria Valckaert. Hij keerde later terug naar Gistel en maalde er op de "Grote Molen".

Daarna werd de molen terug verpacht. PIETER ROSSEEL komt er malen vanaf 1707. (6). Hij was in de periode 1703 - 1706 uitbater van de Watermolen te Loppem (7). Reeds in 1710 overleed zijn echtgenote Joanna Vellecomme. Pieter hertrouwde met Joanna De Backere, die hem nog drie kinderen schonk: Adriaan (° 1712), Amelberga (° 1714) en Brigitta (° 1716). Op 27 maart 1717 overleed Pieter Rosseel. Eén maand later op 30 april trad de weduwe Rosseel in het huwelijk met JAN BRAEM. Zij bleven op de Lepemolen tot en met april 1724 (8). Jan Braem had ongetwijfeld geen wind in de wieken, want hij was het sterfhuis van Jan De Pauw in 1725 nog 129 p 11 sch 10 grt. schuldig ten gevolge van onder meer achterstallige pachten (8).

In de periode van 1728 tot en met 1731 was JAN BIERVLIET er molenaar.

Na Jan Biervliet kwam ANTHONE TANGHE op de Lepemolen en bleef er tot 1742. Hij was gehuwd te Torhout in 1724 met Maria De Pauw. Te Zedelgem sproten uit hun huwelijk negen kinderen, waarvan drie doodgeborenen. Maria de Pauw was een dochter van de voormelde Jan De Pauw en Maria Valckaert.

Met betrekking tot de opvolger van Anthone Tanghe is er geen absolute zekerheid. Enerzijds wordt in de rekeningen vanaf 1743 vi^a (weduwe) Pieter Dobbels vermeld (9). Zij zou molenarin geweest zijn tot 1763. Anderzijds wordt in de randnota's van de ommeloper Pieter Muylle genoteerd, die gehuwd was met Barbara Demunter(6). Geen enkele geraadpleegde bron kon een uitsluitel geven.

PETRUS VANHOUTTE komt op de molen in 1764. Hij was een geboren Zedelgemaal en zoon van Pieter en Adriana Hudders. Hij huwde in 1737 Angela Lievens. De familie Vanhoutte en de familie Lievens van de Dorpsmolen waren verwant. Pieter Vanhoutte blijft op de Lepemolen tot aan zijn dood in 1777. Hij was toen 72 jaar oud.

Zijn opvolger PIETER FRANS JANSEN hield het molenaarswerk niet langer dan één jaar vol en werd zelf opgevolgd door FRANS DEVOS, afkomstig van Adegem. In 1777 was hij gehuwd met de Zedelgemale Petronella Pattyn, dochter van Frans en Pieternelle Maertens. In de periode 1793 - 1797 hebben zij de molen verlaten en is Frans Devos na hun echtscheiding naar Sijsele vertrokken.

Met de komst van HENRICUS AMBROSIUS ROMMEL op het einde van de 18de eeuw kreeg de Lepemolen gedurende zes generaties vaste bewoners. Het werd een ononderbroken opvolging van vader op zoon gedurende ruim anderhalve eeuw. Henricus Rommel was geboortig van Knesselare en huwde in 1781 met Maria Anna Francisca Demeulenaere, dochter van Jacobus en Anna De Ketelaere. In 1798, bij de geboorte van zijn zoon Joannes wordt als beroep vermeld: "backer en molenaere".

Zijn zoon BERNARD ROMMEL (° 1783), gehuwd met Anna De Keyser, neemt het werk op de molen van zijn vader over en brengt de molen definitief in handen van de familie Rommel. Op 4 april 1809 koopt hij de Lepemolen aan de voormelde Petronella Pattyn. Terzelfdertijd wordt hij eigenaar van het molenaarshuis met de veestal, de paardestal en de medegaande grond met een oppervlakte van 54 a 55 ca. Daarnaast koopt hij eveneens aan Petronella Pattyn 3 ha 18 a 50 ca landbouwgrond en bos. De verkoop werd gesloten voor de prijs van 5 079,36 frank (10).

Bernard Rommel was gedurende de periode 1846 - 1857 schepen van de gemeente Zedelgem (11).

Bernard Rommel werd bijgestaan op de molen door zijn zoon Hubert (°1815) en zijn molenaarsknecht Bruno Withouck uit Gits. Verder waren de knecht Louis Teetaert en de meid Joanna Robaeyts er nog in dienst (12).

Het jaar 1867 was het jaar van de complete rouw op de Lepemolen: Bernard Rommel en zijn echtgenote stierven; hij in de maand maart en zijn vrouw in de maand december. Hun zoon HUBERT ROMMEL blijft na de dood van zijn ouders nog twee jaar op de molen en wordt opgevolgd door zijn broer JOSEPH. JOSEPH ROMMEL had op 10 juni 1868 bij notariële akte de Lepemolen uit de nalatenschap van zijn ouders gekocht: "eenen houtten koorwindmolen en wal of motte, genaemd den Lepemolen, gebouwd op vier steenen pilasters of teerlingen met zyne draeyende en roerende werktuygen..." (13).

Joseph Rommel was afkomstig van Kaaskerke waar hij een molen uitbaatte. Eerder was hij reeds molenaar te Gits. Joseph Rommel was getrouwd met Coleta Versyck uit Torhout.

Zijn zoon HENRICUS ROMMEL (°Gits, 10 maart 1850) trouwde te Zedelgem in 1876 met Ludovica Jonckheere en volgde meteen zijn vader Joseph op in de molenaarsstiel. Ludovica Jonckheere was een dochter van David en Theresia Vanhollebeke. Deze David Jonckheere is later hertrouwd met Julia Vanhevel en was vader van 25 (vijfentwintig) kinderen, waaronder dus de echtgenote van Henricus Rommel (14).

Henricus Rommel is nauwelijks 40 jaar geworden. Op nieuwjaarsdag 1890 is hij overreden op de lijn Brugge-Torhout door de reizigerstrein die 's morgens om 6 u 12 uit Torhout was vertrokken. Het ongeval gebeurde in de omgeving van de molen (15).

Zijn oudste zoon DESIRE ROMMEL, uit hun gezin van zes kinderen was toen al 21 jaar en zette het werk op de molen voort. In 1911 huwde hij te Torhout met Sylvia Plaisier. Uit hun huwelijk sproten acht kinderen: vier zonen en vier dochters. Zij hebben de vernieling van hun molen ervaren in 1918. De terugtrekkende Duitse troepen konden bij hun tweede poging de Lepemolen met succes dynamiteren. Verscheidene andere molens ondergingen hetzelfde lot. De molens waren trouwens uitstekende observatieposten.

In 1924 heeft Desiré Rommel het oude woonhuis gerestaureerd. De vergoeding voor de geleden oorlogsschade liet hem toe in 1925 een nieuwe maalderij te

gevoeren gekoppeld aan het woonhuis. Desiré Rommel overleed in 1934; zijn echtgenote in 1963.

Zijn zoon *WILFRIED ROMMEL* (° 1919) die huwde met Jeanette Dantschotter, was de laatste in de lijn van de maaiers, zij het dan in de gemechaniseerde maalderij. Deze maalderij en het oorspronkelijk woonhuis werden zwaar geteisterd in 1957 door een hevige brand. Het weekblad "De Oude Thouroutenaar" jg. 104 nr. 17 blz. 5 schrijft: *"Vandaagmiddag (25.04.1957) is brand uitgebroken in de maalderij Rommel, gelegen nabij de Statie. Rond 13.30 u stelde men het onheil vast. Onmiddellijk werd alarm gegeven, zodat alle geburen ter hulp snelden. Door de hevige wind nam het vuur snel uitbreiding, zodat van blussen niet veel sprake was. Ook de brandweer van Torhout snelde ter hulp, doch intussen was de maalderij totaal in de vlammen opgegaan en het vuur had zich tot het aansluitende woonhuis uitgebreid. Ook de woning brandde totaal uit, doch de meubelen werden grotendeels gered. De schade wordt op ruim 1 miljoen geraamd."*

Het woonhuis werd herbouwd en de maalderij werd eveneens terug opgericht. Gaston Rommel heeft er nog blijven malen tot 1969 en heeft dan zijn eigendom verkocht in het najaar van hetzelfde jaar aan Frans Fierens. Zijn broer Wilfried Fierens, gehuwd met de dochter van August Rommel (zoon van voornoemde Desiré) heeft de technische inboedel van de maalderij gekocht en overgeplaatst naar de gemeente Werken, Hogestraat nr. 33, alwaar de maalderij nog in bedrijf is.

Technische gegevens

1. Lepemolen: kadastraal sectie F nr. 491¹
Lepemolenstraat nr 8 te 8211 Veldegem-Zedelgem.
2. Maalderij en woonhuis: kadastraal sectie F nr 346ⁿ
Koning Albertlaan nr 146 te 8211 Veldegem-Zedelgem (nu woning van Frans Fierens).

Naam van de Lepemolen

Deze omgeving werd reeds van oudsher de "Lepe" genoemd. Als plaatsaanduiding

van de molen, werd langzamerhand deze naamgeving overgedragen aan de molen zelf.

Anderzijds is er een merkwaardig detail, dat nochtans niet heeft bijgedragen tot de naamgeving van de Lepemolen. Als variante schrijfwijze wordt nogal eens de "Lepelmolen" aangetroffen. In het Middelnederlands Woordenboek van Dr. E. Verwijs en Dr. J. Verdam ('s-Gravenhage, 1899 deel IV pag. 380 -381) wordt "lepel" verklaard als een graanmaat. In deze kontekst bestond het "lepelrecht" waarbij men het recht had van elke sester (= inhoudsmaat) een "lepel" te heffen. Een sester was hoofdzakelijk toepasselijk voor wijn, maar werd ook gebruikt als inhoudsmaat voor olie en graan.

Bronnen:

- (1) Gemeentehuis Zedelgem: Kaartenarchief "Kaart van de Waterlopen" anno 1883.
- (2) R.A. Brugge: Ommeloper van de heerlijkheid den Houtschen anno 1703 "Diverse Heerlijkheden" nr. 28.
- (3) R.A. Brugge: "Brugse Vrije Registers" nr 6658 anno 1701.
- (4) R.A. Brugge: "Brugse Vrije Registers" nr 8547 anno 1691.
- (5) R.A. Brugge: "S.v.G. Brugse Vrije 1ste reeks" nr 14566.
- (6) R.A. Brugge: Ommeloper van de heerlijkheid den Houtschen "Diverse Heerlijkheden" nr. 29.
- (7) A. Vervenne: "Oude hoeven te Loppem" Loppem, 1974, pg. 154.
- (8) R.A. Brugge: "S.v.G. Brugse Vrije 2de reeks" nr. 13191 (Jan De Pauw te Gistel).
- (9) R.A. Brugge: "Brugse Vrije Registers" nr 8567 e.v.
- (10) Notariaat Joseph Vanderhofstadt d.d. 4.4.1809, akte nr 121 Standplaats Brugge.
- (11) F.T. Ronse: "Geschiedenis van Zedelghem en Veldeghe", 1934 pag. 46.
- (12) Gemeentehuis Zedelgem: Bevolkingsregister 1856, Boek E 1 pag. 129.
- (13) Notariaat Honoré Vital Van Oost d.d. 10.06.1868; standplaats Zedelgem.
- (14) "De Aartrijkse veldwachter Victor Jonckheere", 1974 (2de druk) pg. 3.
- (15) Weekblad "De Thouroutenaar" jg. 37 nr. 1 pag. 2 (za. 04.01.1890)

VROEGER

Zedelgem - Het Monument op de Loppemestraat

Uitg.: Van Steenlant

Opnieuw twee uitzichtjes van de dorpskern, nl. het begin van de Loppemestraat gezien vanaf het dorp. Het eerste is de weergave van een prentbriefkaart, in 1925 uitgegeven bij Felix Vansteelant te Zedelgem, maar gefotografeerd door zijn zoon - fotograaf Marcel; het tweede geeft de huidige situatie weer.

De Loppemestraat verond^b het Dorp met Loppem en met de Torhoutsesteenweg. De weg werd in 1886 gekasseid voor 56.870 fr. Hierbij werd hij rechtgetrokken, vooral tussen de Pleynehoeve en Heidelberg. De weg had aan beide zijden een stoffige voetweg en berm met een statige rij bomen. De betonweg, die er nu nog altijd ligt, werd in 1951 aangelegd.

Op de oude prentbriefkaart zien we het monument der gesneuvelden van de oorlog 1914 - 1918 met erachter de jonge vrijheidsboom. Deze werd geplant op zondag

15 februari 1920 met grote plechtigheid. In 1830 was daar reeds een dergelijke boom geplant, maar die was geen lang leven beschoren. Ook onze vrijheidsboom zou tamelijk vlug "sneuvelen".

Het monument was een werk van beeldhouwer Van Parys uit Deinze en werd onthuld op 15 augustus 1923. Lang niet iedereen vond het een geslaagde compositie en velen spraken over de "Liliputtertjes". Het verhuisde later naar de kant van het kerkhof boven de overwelfde beek en enkele jaren geleden werd het tenslotte op het nieuwe kerkhof zelf geplaatst.

Het achterliggende huisje was de herberg "Het Oude Stadhuis", daterend uit de jaren 1640 en achtereenvolgens gewoond door o.a. Karel Kempinck-Vandenberghe en later door "Verduyntje" met zijn zeven dochters ! Ernaast woonden in een gelijkaardig huisje, ongeveer even oud en eveneens café, o.a. René Verhaeghe en nadien Fr. Ryngaert. De huisjes verdwenen kort vóór de tweede wereldoorlog en werden vervangen door de huidige woningen.

P. ARNOU

DEKEN WALTER SMIDTS BEZOEKT ZEDELGEM

J. POLLET

Op 12 mei 1639 en op 21 augustus 1640 bezocht Walter Smidts de kerk van Zedelgem en schreef over deze bezoeken een uitvoerig verslag, waarin zeer veel merkwaardige gegevens over Zedelgem staan, die nergens anders te vinden zijn. Dit verslag, samen met de verslagen der andere parochies van de dekenij Torhout, overhandigde hij aan de Kapittelvicarissen van het openstaande bisdom Brugge op 18 december 1640 (1).

Walter Smidts was pastoor van Roeselare van 1629 tot 1649 en tevens deken van Torhout van 1637 tot 1642 (2).

De dekenij Torhout omvatte in die jaren: Aartrijke, Handzame, Ichtegem, Kortemark, Lichtervelde, Loppem, Oostkamp, Poeke, Ruddervoorde, Torhout, Vladslo, Waardamme, Werken, Wingene, Zedelgem en Zwevezele.

We bekijken nu punt voor punt wat Walter Smidts meedeelt over Zedelgem.

1. D e k e r k .

Wat er opviel, was de indrukwekkende toren: "insigni turri ornatur". In deze toren hing één klok, duizend pond wegend, toegewijd aan St.-Laurentius (3). Als bijzonderheid stipt de deken aan dat de klok op zon- en feestdagen geluid wordt tijdens de consecratie bij de opheffing der Hostie. De kerk was toegewijd aan St.-Laurentius, maar niemand wist of de kerk gekonsakreerd of gereconcilieerd (herwid) was.

Zoals alle kerken van de streek was ook de Zedelgemse kerk tijdens de periode waarin de Gentse Calvinisten, onder Ryhove en Hembyse, in Vlaanderen hun diktatuur uitoefenden van 1578 tot 1584, aan plundering en vernieling te prooi gevallen. Dan was de ontvolking van de streek gevolgd en jarenlang

bleef de streek een woest en ontvolkt gebied als gevolg van de herhaalde strooptochten door de vrijbuiters ondernomen, die vanuit Sluis (tot 1587) en vanuit Oostende (tot 1604) opereerden (4).

In tegenstelling met verschillende andere kerken der dekenij Torhout, was de kerk van Zedelgem in 1640 volledig hersteld. Zo was het nog niet het geval in Aartrijke, Kortemark, Ruddervoorde, Vladslo, Waardamme en Wingene, die nog voor een groot gedeelte in puin lagen. Enkel een gedeelte van die kerken was hersteld om voorlopig voort te kunnen. Dit waren dus nog zes van de zestien kerken der dekenij Torhout die op verder herstel wachtten, en dat zoveel jaren reeds na het beëindigen van de troebelen van de Geuzentijd met het Twaalfjarig Bestand (1609 - '21). Een sprekend bewijs van de onoverzichtelijke vernieling tijdens die jaren in onze streek aangericht.

Wat in Zedelgem nog moest gebeuren was het witten der kerkmuren, van de oude kolommen en van de toren. Verder waren de twee vensters van het koor nog niet hersteld maar met stro toegestopt; zo ook de vensters van het St.-Laurentiuskoor. De kerkvloer was in orde. De nachtuilen echter hadden vrije toegang tot de kerk en deden hun best om het hele gebouw te bevuilden. De grote deur onder de toren was niet van een slot voorzien, maar daarentegen was de zijdeur stevig gesloten. Bij het portaal hing een wijwatervat. Op sommige plaatsen regende het door het dak.

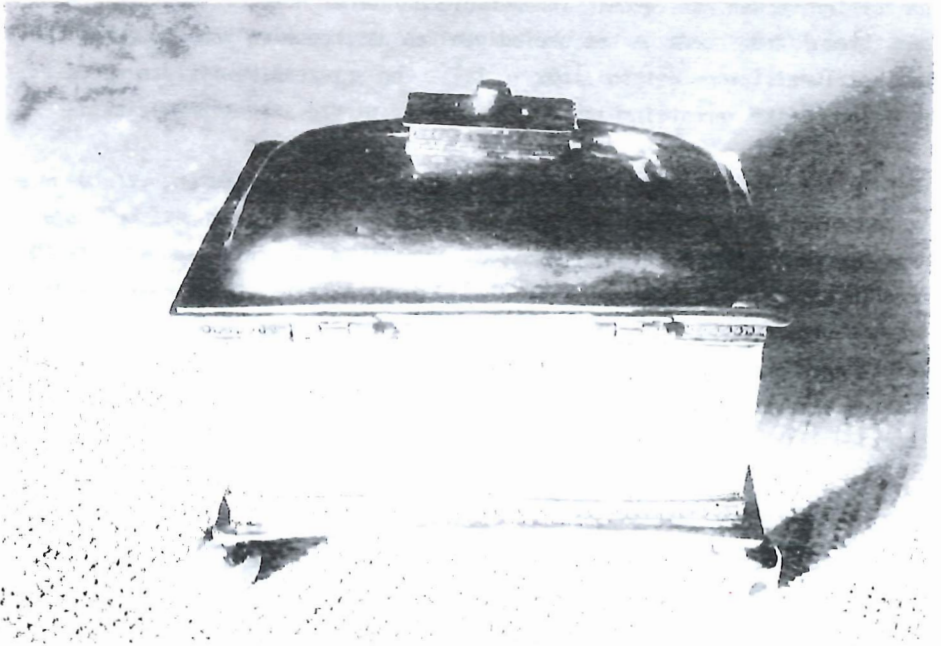
2. H e t k e r k h o f .

Gelegen rondom de kerk, was het door water omgeven en zo langs alle kanten goed afgesloten tegen het binnenlopen van beesten. Het was volledig met bomen beplant, maar het ware toch goed eens de grond wat te effenen. Op het kerkhof was geen plaats voorzien om de doodsbeenderen op te stapelen, maar er was wel een plaats bestemd voor het begraven van kinderen zonder doopsel gestorven: naast de haag rond het kerkhof.

3. H e t t a b e r n a k e l .

Een minderwaardig houten tabernakel stond midden op het hoofdaltaar. Daarin

werd de eucharistie bewaard in een zilveren pixis, langs binnen verguld en staande op een corporale. Om de veertien dagen werden de hosties vernieuwd. In het tabernakel stond ook nog een mooi zilveren koffertje waarin de H. Oliën bewaard werden. Ook stond er nog een onbehoorlijke koperen ciborie in het tabernakel. In plaats van een kruisje of torentje had deze ciborie bovenaan een glazen lunula met stralen omringd en dienend om de H. Hostie uit te stellen: ze diende dus als monstrans. De sleutel van het tabernakel lag op het altaar onder de dwaal. De godslamp brandde nooit.

Het zilveren koffertje met de H. Olie waarvan hierboven sprake is, is tot hertoe nog altijd in gebruik. Op de voorzijde staat St.-Laurentius met zijn rooster afgebeeld, alsook een kerk; op de achterkant werd volgende tekst gegraveerd:

A^S 1626 IACOBVS + LE + GILLON + PASTOR
 PETRVS + DE + KETELAERE + HOOFTMAN

Op de zijkant staat er: Anno 1647 D. jacobus Van gerensdael
 Pastor et decanus christianitatis

4. De kerkmeubelen.

Wat natuurlijk de aandacht van de deken trok was de doopvont: "antiquitaten sapit et pulcher est", een pracht van een antiek kunstwerk ! Ze was toegedekt en gesloten en de sleutel lag naast de tabernakelsleutel op het altaar. De pastoor kreeg de vermaning beide sleutels bij zich te houden. Op de doopvont lag geen velum. Nog een vermaning kreeg de pastoor omdat hij voor de wijding van het doopwater op Paasaterdag de H. Oliën van het vorige jaar gebruikte. Hij beloofde beterschap. Tot nu toe werd het oude doopwater door de koster uitgegoten op het kerkhof, maar voortaan zou de pastoor er voor zorgen dat het terechtkwam in het sterfputje.

Er was in het midden van de kerk geen kruisbeeld en ook nergens stonden beelden, die de godsvrucht konden opwekken. Ook waren er geen relieken van heiligen.

De preekstoel was versleten en trok op niets. In de biechtstoel was het zitstel gescheurd. In 1640 werd een nieuw gestoelte gemaakt voor de kerkmeesters. Stoelen waren er natuurlijk niet, want die komen eerst na 1800 in onze kerken.

5. De altaren.

De drie altaren waren niet geconsacreerd noch geschikt om geconsacreerd te worden, ze waren vuil en met stof bedekt. Het hoofdaltaar was maar met twee dwalen bedekt en er waren twee antependia: een rood dat versleten was en vol stof stak en een nieuw rood. Op dit altaar werd mis gedaan op een altaarsteen die in orde was en die tussen de twee dwalen lag. Op het altaar was een schandelijk gescheurd schilderij te zien en stonden vier koperen kandelaars.

Het O.-L.-Vrouwaltaar was ook maar met twee dwalen bedekt. Het was nog niet lang nieuw en eerst in 1640 werd er een schilderij voor gekocht, maar dit werd te dicht tegen de muur geplaatst. Hier is ook een nieuw wit antependium. Op dit altaar wordt een vierkante altaarsteen gebruikt zonder kruisjes en zonder relieken. Te goeder trouw had de pastoor er dikwijls mis op gedaan, maar nu beloofde hij het niet meer te doen. Verder stonden op dit altaar drie kande-

laars en een klein Mariabeeld. - Het St.-Laurentiusaltaar stond er volledig kaal, voorzien van een onbetamelijk schilderij.

6. S a k r i s t i e - g e w a d e n - v a t e n .

De sakristie was luchtig, niet vochtig, goed gedekt en met tralies voor de vensters, waaraan echter de sluitpin ontbrak. Er was een stevige deur met een getraliede opening erin. In de sakristie stond niets anders dan de gesloten koffer waarin de kerk- en dismeesters de kollektegelden in wierpen. De gewaden samen met de kelk werden bewaard in de koorbank der zangers, waarvan de ene deur gesloten was en de andere geen slot had. De kelk had een kom uit verguld zilver met voet en pateen uit verguld koper. Verder waren er twee kannetjes met stenen schaal. Er waren twee nette beurzen; twee corporalen, waarvan ene met gele vlekken; vier purificatoria; twee versleten palla's en drie vela: een nieuw wit, een zwart dat er door kon en een geel in erbarmelijke toestand. Er waren drie alben met amikten in goede staat; een rood kazuifel in behoorlijke staat en een zwart dat zeer slecht was. De drie koorhemden waren versleten. Corporalia en purificatoria werden door de pastoor in gewijd water gewassen waarna ze door de koster naar Brugge werden gebracht om door kloosterzusters te worden gewassen. Verder was er nog een gescheurde oude processievaan; een koperen processiekruis; een koperen wijwatervat en een wierookvat met schelp zonder lepeltje. Zo te zien was er nog veel dat ontbrak en veel van wat er was betekende niet veel.

7. B o e k e n e n r e g i s t e r s .

Er was een romeïns Missale in goede staat, een processionale, een gescheurd en versleten Pastorale van Hovius (aartsbisschop van Mechelen 1596-1620), een Antiphonarium en een met de had geschreven Graduale, dat niet aan de kerk behoorde. Er was een handboek waarin de koster de namen schreef der gedoopten. In een ander werden de namen der gehuwden opgetekend en ook de namen der overledenen met aanduiding van de dienst waarmee ze werden begraven, maar niet de dag van de uitvaart (5).

Er was geen inventaris voorhanden van het roerend bezit der kerk. Van het

kerkbezit waren twee oude registers, een uit 1537 en een uit 1557. Een oud register van het bezit van de Dis was er ook uit hetzelfde jaar 1557. Deze registers werden door de pastoor bewaard. De deken gaf opdracht deze registers te herwerken.

8. B e h e e r v a n h e t k e r k b e z i t .

Het beheer werd door de kerkmeesters behartigd. Ze waren met twee en ieder jaar werd één door een nieuwe vervangen wanneer hij zijn rekening van de afgelopen termijn indiende. Ze legden de ambtseed af in handen van de pastoor en ze werden door pastoor en deken verkozen. Ze voldeden goed aan hun dienst en zorgden er goed voor dat niets van het kerkbezit verloren ging.

In 1639 verstrekte de Dis een lening aan de kerk van 37 lb.gr.15 s.par. en een van 31 lb.9 s.gr. Jaarlijks werden de rekeningen voor nazicht en goedkeuring voorgelegd aan deken en pastoor en ze werden gesloten in tegenwoordigheid van hoofdman en notabelen. De rekeningen van 1638 werden gehoord en goedgekeurd op 24 januari 1640. Voor de kerk was er een batig saldo van 7 lb.8 s. 5 gr. en voor de Dis een boni van 12 lb. 8 s. 7 gr.

9. D e p a s t o o r .

Het recht om de pastoor van Zedelgem ter benoeming voor te stellen, het patroonaatsrecht, behoorde toe aan de abt der St.-Pietersabdij te Gent: hij was patronus van Zedelgem. De bisschop kon niet eigenmachtig een pastoor benoemen te Zedelgem. Sedert 1637 was Petrus Iselsteyn pastoor te Zedelgem (6). Hij was niet in het bezit van de dekreten van het Provinciaal Concilie van Mechelen (1607) maar wel bezat hij de dekreten van het Concilie van Trente (1545-'63). Aangezien er geen beneficia - kapelanijen - gevestigd waren te Zedelgem was er dus geen kapelaan. Zo stond de pastoor alleen voor de zielzorg. Hij was gekleed in een toga die tot de hielen reikte. Op zon- en feestdagen hield hij om de beurt, de ene zondag een sermoen, de andere een onderrichting over een punt van de katechismus. Na de onderrichting daalde hij van de preekstoel af en onderwees de kinderen door hen te ondervragen.

Zo sloeg hij twee vliegen in één klap: hij preekte en hield terzelfdertijd lering voor de aanstaande eerstekommunikanten. Wat de deken opviel was dat hij iedere dag de mis las, alhoewel hij maar jaarlijks verplicht was 21 jaargetijden te celebreren. Daarenboven las hij op de dagen dat er een jaargetijde was, gans het officie der overledenen. Hij had een handboek opgemaakt, waarin de jaargetijden waren vermeld met de bezittingen waarop ze waren gefundeerd, om van de bisschop vermindering van het aantal te bekomen. De pastorie van Zedelgem verschafte hem een vast inkomen van 90 lb.gr. wat voor het grootste part voortkwam uit zijn tienden. Een derde der tienden behoorde aan de pastoor. De andere twee derden waren in handen van de kanunniken der Gentse St.-Baafskatedraal; van de abt van de St.-Andriesabdij bij Brugge; van de heer van 't Hof te Zedelgem en van nog anderen.

Verder beschikte hij over een pastorie, gebouwd door de parochie en onderhouden deels door de parochie, deels door de kerk. Hij bezat een register van het pastoriebezit en daarnaast hield hij een ander register bij waarin hij de inkomsten der pastoriegoederen noteerde. Op de hoogfeesten, de O.-L.-Vrouwefeesten en tijdens de Advent en de Vasten zong hij de vespers. Op andere zon- en feestdagen niet. Als verontschuldiging voerde hij aan dat hij die tijd nuttiger kon gebruiken om verafwonende zieken te bezoeken en hij kreeg er ook geen vergoeding voor. Tijdens Vasten en Advent verbood hij de danspartijen. Voor de diensten vroeg hij niet meer dan wat was vastgesteld. Kortom, hij was een pastoor die goed zijn taak vervulde, eerbaar van levenswandel, die geregeld zijn zieken bezocht en praktisch nooit afwezig was van zijn parochie. Wat de deken tegenging was dat hij in het openbaar deelnam aan het bolspel met zijn onderdanen en dat hij afwezig was geweest op het dekaniaal kapittel en op de pastoorsvergadering ten jare 1640, zonder wettig beletsel. Over de lijkdiensten wordt alleen gezegd dat de armen met een gezongen mis en met klokgelui worden begraven. Hiervoor kreeg de pastoor 12 stuivers en de koster 10 stuivers, deels voor zijn kostereel recht, deels voor het recht putmaken. Zo weten we dat de koster tevens grafdelver was.

10. D e k o s t e r .

Ook deze wordt aangesteld door de abt der St.-Pietersabdij van Gent. In die

jaren was Philippus Hagebaert erfachtig koster van Zedelgem (7). Hij was on-gehuwd, leidde een geregeld leven, was toegewijd aan zijn dienst en wat de de-ken opviel was dat hij niet dronk : "sobrius est". Aan inkomsten had hij een vaste wedde van 3 lb.gr. Daarbij ontving hij nog 9 lb.gr. van de kerk en 8 lb. gr. van de parochie. Hij beschikte over een huis, door de parochie gebouwd en onderhouden. Hij was ook amman van de parochie: hij moest 's zondags de kerkgeboden afkondigen: de verordeningen van plaatselijke en hogere overheden. In 1637 werd hij tevens aangesteld als ontvanger van kerk en dis. Hiervoor ontving hij 3 lb.gr. met de verplichting de achterstallige renten en cijzen van kerk en dis te recupereren.

11. O n d e r w i j s e n l e r i n g .

Zoals het dan regel was, is het ook de koster die schoolmeester is. Daarenboven was hij goed als onderwijzer vooral in het aanleren der geloofswaarheden aan de kinderen. Alleen tijdens de wintermaanden hield hij school: zo was het dan de gewoonte. En aangezien er geen schoolplicht bestond, kwam slechts een gering aantal der kinderen naar school. Daarbij waren de kinderen reeds vroeg in dienst als knecht of meid en was er geen tijd meer om te leren. De lering, voorbereiding op de Eerste Kommunie, die dan rond 14 - 15 jaar voor het eerst werd ontvangen, moest door de pastoor worden gehouden(8). Of pastoor Petrus Iselsteyn dit deed mogen terecht betwijfelen na wat we gelezen hebben over zijn manier van preken op zondag. Ten andere, in de algemene bemerking aan het slot van dit visitatieverslag, schrijft deken W. Smidts dat geen enkele pastoor van de dekenij Torhout de voorschriften nopens het katechismusonder-richt behoorlijk onderhield. Zo bezat geen enkele pastoor een lijst van de kinderen die tot de lering waren verplicht en dat is toch een eerste vereiste. Waar lering werd gehouden, werd deze overal stopgezet vanaf de hooitijd tot aan de oogsttijd. In die maanden immers waren geen kinderen, laat staan knechten of meiden, naar de kerk te krijgen voor de lering. Ze moesten van hun ouders of meesters het vee hoeden, hooi helpen bijeengaren of aren lezen. Als middel om de kinderen toch naar de lering te krijgen raadt de deken zijn pastoors aan prijsjes uit te delen als lokmiddel, of brood aan de armen, ofwel de armen die hun kinderen niet zenden te beroven van de steun die de dis hen geeft. Misschien kan ook, zo meent de deken, de dwang van de 'wereldlijke arm' worden gebruikt. En wanneer dan in deze troebele tijden de vijand dreigde bin-

nen te vallen, dan liep alles in het honderd. Zo dreigden in 1639-'40 de Hollandse troepen de vaart Brugge - Gent over te steken. Waar de deken ook over klaagt is dat geen enkele schoolmeester zijn leerlingen viermaal per jaar naar de kerk brengt voor de biecht. Dan ging men reeds te biecht vóór men zijn eerste kommunie deed.

12. De terminanten.

De pastoor kreeg regelmatig hulp van paters. Deze noemde men terminanten en men zegde dat ze op de parochie een statio hadden. Als beloning voor hun diensten mochten deze paters jaarlijks een omhaling doen op de parochie in akkoord met kerk- en parochiebestuur. In die tijd waren de Brugse Recolleten de terminanten te Zedelgem en jaarlijks hielden ze op de parochie een omhaling van brandhout. Ook de Brugse Kapucijnen waren sedert een paar jaar op eigen houtje begonnen met een omhaling van boter te doen. Dit werd door de pastoor en de parochianen geduld.

13. Het gelovige volk.

In Zedelgem waren dan ongeveer 400 communicantes: mensen die verplicht waren hun Pasen te houden, die hun eerste kommunie hadden gedaan. Dit laat een bevolking veronderstellen van ongeveer 600 zielen. Ieder jaar waren er enkele die hun Pasen niet hielden. Ook de wet op de verplichte zondagsrust werd door velen niet onderhouden; vooral tijdens de zaaitijd deden ze slafelijk werk. We mogen niet vergeten dat in die tijd naast de zondagen nog een 40-tal verplichte feestdagen waren. Voor gans de dekenij stelt de deken vast dat deze feestdagen door uitzonderlijk weinigen worden gevierd en dat men zich op die dagen allerminst onthield van slafelijke arbeid. Ook werden de namen der overtreders niet gemeld aan de bisschoppelijke rechtbank. Verder schrijft de deken dat de meeste pastoors der dekenij in hooi- en oogsttijd ervoor zorgen dat de hoogmis rond 9 uur is afgelopen, door in die tijd het sermoen na te laten. Zo, zegt de deken, sporen de pastoors als het ware hun parochianen aan om slafelijke arbeid te verrichten. En zowel de pastoors als de burgerlijke ambtenaren (berijders en baljuws) gebaren dat ze deze inbreuk op de wet niet zien. Ook zijn er in gans de dekenij uiterst weinig gelovigen die meer dan eens per

jaar de sakramenten van biecht en kommunie ontvangen. Dit vindt de deken ten
zeerste betreurenswaardig, want in die sakramenten, vindt de deken, ligt toch
de bron van alle heiliging: "omnis nostrae sanctitatis fontes".
Het middel bij uitstek om het godsdienstig en sakramenteel leven van de bevol-
king te bevorderen is volgens de deken het heroprichten van de Broederschappen.
Als lid van een Broederschap nam men de verplichting op zich enkele malen per
jaar de sakramenten te ontvangen. In gans de dekenij Torhout bestond er in
1640 op geen enkele parochie een Broederschap. Te Zedelgem had er voor de
Geuzentijd een St.-Sebastiaansgilde bestaan, maar in 1640 wist niemand nog
iets van haar bestaan af.

Een beëdigde vroedvrouw was er dan niet te Zedelgem. De vrouw echter die deze
dienst verrichtte, kende zeer goed de juiste manier van dopen. Of de vroed-
vrouwen die van de omliggende parochies werden bijgeroepen dat ook voldoende
kenden, werd betwijfeld. Men was ook de mening toegedaan dat er enkele waar-
zegsters op de parochie waren: "opinio est aliquas esse sagas".

Tussenin vermeldt de deken nog een paar nieuwtjes. Adrianus van Houtte, een
gehuwd man, is er uit getrokken met de weduwe van Antoon Verbeke. Joanne van
Ravenbrouck, de moeder van de gebroeders Gaspar en Otto vanden Berge die in
Ingelmunster verblijven, had voor haar dood mondeling beloofd bij legaat aan
de kerk de som van 4 lb.gr. te schenken. De erfgenamen echter stellen het
steeds maar uit hieraan te voldoen.

Bronnen en aantekeningen:

- (1) Rijksarchief Brugge, Kerkarchief nieuw nr 410.
- (2) Walter Smidts, geboren te Schijndel (Noord-Brabant), priester van het bis-
dom 's Hertogenbosch, behaalde aan de Leuvense Universiteit de graad van
licentiaat in de Godgeleerdheid en werd op 8 augustus 1629 door de "Fa-
cultas Artium" der Leuvense Universiteit benoemd tot pastoor van Roeselare
(Kerkarchief Roeselare, Manuale I, inleiding). Van zijn kant had de bis-
schop op voorstel van de abt van Zonnebeke ook een pastoor benoemd: Jan
van Aken. Gevolg van deze dubbele benoeming was een proces voor de Raad
van Vlaanderen. Walter Smidts kreeg gelijk en kon op 24 juni 1631 bezit
nemen van de pastorij van Roeselare (Stadsarchief Roeselare, Overlijdens-
register 1631-'44, laatste bladzijde). Zo verstond het bisschop Servaas

de Quinckere niet. Hij deed Walter Smidts een proces aan en ontnam hem de pastorij. In zijn plaats benoemde hij Joannes Icx. Van 25 augustus 1631 tot 21 februari 1632 was Walter Smidts van zijn rechten en inkomsten beroofd. Nadat hij in februari 1632 zijn pastorale taak kon hervatten, bleef hij steeds beroofd van een deel van zijn inkomsten en ook in de pastorij kon hij zijn intrek niet nemen. Hiervoor kreeg hij van stadswege schadeloosstelling. (Stadsarchief Roeselare nr 269). Vanaf 1636 was Walter Smidts volledig in het bezit van alle rechten en inkomsten der pastorij van Roeselare. (Kerkarchief Roeselare, Manuale II f° 42 vo). Naast pastoor van Roeselare werd Walter Smidts in 1637 ook deken der Kristenheden van Torhout in opvolging van Karel Filips van Innis. In 1642 werd hij deken van Roeselare. Begin 1649 werd hij door de heer van Wijnendale aangeduid als proost van het St.-Pieterskapittel te Torhout. Door zijn overlijden op 27 februari 1649 echter werd hij verhinderd bezit te nemen van deze waardigheid. In de kerk van Roeselare in het koor, vlak voor het hoofdaltaar werd hij op 2 maart 1649 begraven. Zijn plechtige uitvaartdienst werd gecelebreerd op 26 maart 1649 (Stadsarchief Roeselare, Registrum Duplicatum 1643-'66).

- (3) Fr. Ronse in zijn Geschiedenis van Zedelgem op p. 75 vermeldt dat na de Geuzentijd in 1641 een klok werd gegoten. Anderzijds vermeldt hij het bestaan van een klok volgens de kerkrekening 1609-'10. Zou de klok waarover deken W. Smidts spreekt in 1640 misschien in 1641 gebarsten en hergoten zijn ?
- (4) Over verwoesting en ontvolking van onze streek zie o.a.
 - Kl. Maddens: Het uitzicht van het Brugse Vrije op het einde der XVIIe eeuw in Anal. Emul. 1960 p 31 - 73.
 - M. Cloet: Karel Filips de Rodoan en het Bisdom Brugge tijdens zijn episcopaat, Brussel, 1970, p. 9 - 13 en 154 - 182.
 - L. Vanheule: De dekenij Torhout na 't beleg van Oostende 1606, in Biekerf 1953 p 233-237.
- (5) De parochiale registers van Zedelgem waarin dopen, huwelijken en overlijdens staan opgetekend beginnen in 1638. Ze zijn bewaard in het Rijksarchief te Brugge.
- (6) Over pastoor Petrus Iselsteyn: zie F. Ronse, o.c. p. 114
- (7) Over koster Philippus Hagebaert: zie F. Ronse, o.c. p 143
- (8) Over de leeftijd waarop de Eerste Kommunie werd ontvangen: zie: M. Cloet: Het Kerkelijk Leven in een Landelijke Dekening van Vlaanderen tijdens de XVIIe eeuw, Leuven 1968 p. 310 - Nog in 1755 waren er te Zedelgem 41 jongens en meisjes van 12 jaar en ouder die nog niet hun eerste communie hadden gedaan. (Kerkarchief Zedelgem nr 87).

DEKEN WILLEM VAN HOUCKE BEZOECT ZEDELGEM

J. POLLET

Op 16 september 1644 bracht deken Willem van Houcke een bezoek aan Zedelgem. Over dit bezoek schreef hij enkele losse aantekeningen neer. Ook over de andere parochies der dekenij Torhout, behalve Lichtervelde en Zwevezele, zijn aantekeningen van zijn hand te vinden. Deze beide parochies werden in 1644 door de bisschop gevisiteerd, reden waarom Willem van Houcke er niet heenging. Al deze aantekeningen in een register verzameld werden door de deken op 16 december 1644 aan de bisschop overhandigd. In dit register heeft bisschop Nikolaas de Haudion (1641 - '49) hier en daar randnota's bijgeschreven (1).

Willem van Houcke, religieus van de abdij van Zonnebeke, was pastoor van Oostnieuwkerke van 1640 tot 1652; van 1642 tot 1649 was hij tevens deken van Torhout (2).

We laten nu zijn aantekeningen over Zedelgem volgen met de opmerkingen van de bisschop.

1. Over de p a s t o o r vermeldt hij dat deze in 1642 aan de sekretaris van het bisdom een kopie heeft gezonden van het handboek waarin de pastorijsgoederen zijn beschreven; een staat van de gestichte jaargetijden om gereduceerd te worden en een inventaris der kerkornamenten. Hierbij noteert de bisschop dat hij hierover met zijn sekretaris zal spreken.

Verder wordt aangestipt dat de pastoor geliefd is door zijn parochianen, maar de hoofdman der parochie wenst dat hij wat minder gemakkelijk vreemdelingen zou toelaten om er zich te vestigen. Een zaak waarin de hoofdman eigenlijk zijn verantwoordelijkheid had moeten opnemen. Volgens de bisschop moet de pastoor hiernopens op een bescheiden manier vermaand worden.

De pastoor had ook iemand aangemaand om zijn kerkelijke plichten te kwijten, waaraan deze gehoor had gegeven. Van de bisschop krijgt hij de opdracht deze verder in de gaten te houden.

Er is een tabel voorhanden met aanduiding van fundaties en jaargetijden, maar de bisschop zou graag weten waar deze tabel juist hangt.

2. Over de k o s t e r schrijft de deken dat hij in zijn handen de geloofsbelijdenis heeft afgelegd. Dit moest hij doen uit hoofde van zijn onderwijzerschap. Ook heeft de koster een kopie naar het bisdom gestuurd van het register der kosterijgoederen, der kerk- en disgoederen en van de goederen der godvruchtige stichtingen. Ook hierbij noteert de bisschop dat hij er met zijn sekretaris zal over spreken.

De deken stelt ook vast dat de koster zijn taak goed vervult, vooral in de school. Als ontvanger van kerk en dis heeft hij een borgsom gestort.

3. Over de v r o e d v r o u w moet de deken vaststellen dat er nog steeds geen beëdigde vroedvrouw op Zedelgem is.

4. Over de k e r k vermeldt de deken dat ze werd gewit en dat het dak evenals het uurwerk werden hersteld.

Nog steeds is er geen nieuw tabernakel; hierbij stipt de bisschop aan dat het er bij de eerste gelegenheid moet komen.

Het hoofdaltaar is geschikt gemaakt om gekonsakreerd te worden. Dat zal, schrijft de bisschop, te gelegenertijd gebeuren.

5. Over de s a k r i s t i e schrijft de deken dat er nieuwe kasten werden aangebracht die uiterst geschikt zijn om de gewaden te bewaren. De tweede

deur van de sakristie echter wordt nooit gesloten, maar ze gaat weinig of niet open. Zo komt de bisschop tot de vraag waarom ze niet wordt gesloten aangezien ze toch zelden opengaat.

6. Over de d o o p k a p e l deelt de deken mee dat er nog steeds geen sterfputje is om het gebruikte doopwater in uit te gieten en dat er ook geen handdoek hangt. Aan onze verordening moet voldaan worden, noteert de bisschop hierbij.

7. Over de k e r k - e n d i s r e k e n i n g e n zegt de deken dat hij die over de jaren 1642 en 1643 samen met de pastoor aanhoord heeft en goedgekeurd. Daarna heeft hij ze ondertekend samen met de pastoor, de hoofdman en de notabelen.

Voor de kerk was er een mali: 38 lb. 4 s. 9 gr.

Voor de dis een boni van 112 lb. 1 s. 1 gr.

Op die dag (16 september 1644) werden aangesteld:

als k e r k m e e s t e r s : Arnoldus van Male en
Jacobus Lieveus

als d i s m e e s t e r s : Guilielmus Vermote en
Petrus Logghe, junior

als meester van het O.-L.-Vrouwaltaar: Joannes Buick

als meester van het St.-Laurentiusaltaar: Joannes Spijns, senior (3).

Van deze zes personen was alleen Petrus Logghe, junior aanwezig om in de handen van de deken de ambtseed af te leggen. De afwezigen zouden dit de volgende zondag doen in handen van de pastoor.

Bronnen en aantekeningen:

(1) Rijksarchief Brugge, Kerkarchief nr 408 bis.

(2) Over Willem van Houcke, die stierf als abt van Zonnebeke op 27 juni 1652: zie: G.F. Tanghe, Beschrijving van Oostnieuwkerke, Roeselare, 1857, p. 9 - 13. V. Pil, Zonnebeke heerlijk verleden en zonnig heden, Langemark, 1962, p. 100 - 104 en vooral: Monasticon Belge t. III, 3e Vol. Liège, 1974,

p. 873 - 874. In dit boek wordt gezegd dat Willem van Houcke op 16 september 1644 deken werd van Roeselare... maar op 6 april 1646 aanhoort en tekent hij nog de kerkrekening van Aartrijke als "deken der Christenheijt van Thorout". Eerst na de dood van Walter Smidts, pastoor en deken van Roeselare, in 1649, wordt Willem van Houcke deken van Roeselare tot 1652, wanneer hij abt wordt van Zonnebeke.

- (3) Aangezien een altaarmeester van het O.-L.-Vrouwaltaar en een van het St.-Laurentiusaltaar in functie was te Zedelgem, mogen we daaruit terecht besluiten dat deze beide altaren bezittingen hadden die door deze altaarmeesters werden beheerd, juist zoals er voor het beheer der bezittingen van kerk en dis ook kerk- en dismeesters waren. Zie hierover: Fr. Ronse, Geschiedenis van Zedelgem-Veldegem, p. 102 en p. 151 en 153.

Aan volgende ledenprijzen staan U ter beschikking:

Ronse Fr: Geschiedenis van Zedelgem-Veldegem	560 F
Ronse Fr.: De Romaansche doopvont van Zedelghem	80 F
Peirsegaele W.: Keizer Karel V, vader van Europa	130 F
Atlas van alle Westvlaamse gemeenten rond 1960	300 F
Baert Ph.: De kerken van West-Vlaanderen vóór 1914	1 080 F
Arren R.: De Rijkswacht Koekelare	160 F
Molenkalender 1980	50 F
Kastelenkalender 1981	50 F
Arnou P. en Devadder J. C.F.X.: 75 jaar Broeders Xaverianen en St.-Leoschool te Zedelgem	200 F
Kaartengids van het Houtland	160 F
Tegeltje St.-Laurentiuskerk	40 F
Tegeltje wapenschild Zedelgem	40 F
West-Vlaanderen in beeld	480 F
Folder van het Heirwegpad	10 F
Pluimveehouderij	100 F
Hessel R. : Het volkslied in West-Vlaanderen	650 F

E.H. Willy Peirsegaele
 St.-Laurentiusstraat 12
 Zedelgem
 P.C.R. 000-0582277-83

" HET ZAND " TE BRUGGE

D. VANHAVERBEKE

Naar aanleiding van de grootse werken die op en rond het Zand in uitvoering zijn, gingen wij eens nader de geschiedenis van dit plein opzoeken.

DE NAAM " 't ZAND "

Het is geweten dat van omstreeks 400 tot rond 700 na Christus het Zand ongeveer op de toenmalige kustlijn lag. Het was een breed hooggelegen terrein, dat vroeger een duinengordel was. De herkomst van de zandgrond die aan het plein zijn naam gaf, is aldus verklaard.

In oude geschriften wordt vooral de Latijnse naam "Arenae" vermeld, alsook "Apud Harenas". Kort na 1300 wordt ook "Ten Zande" en "Upt Zand" geschreven. Het westelijk deel werd vanaf de 13de eeuw "Vrijdagmarkt" genoemd en in 1285 als "Vryndachmaert" vermeld in de stadsrekeningen. Daar werd toen markt gehouden, mogelijks op de vrijdag. Vanaf 1838 werd het oostelijk deel - dit is de kant van de Steenstraat - "Statieplaats" genoemd. In 1939 werd het "Koning Albertplaats" om tenslotte in 1948 terug als "Zand" te worden genoteerd.

GEBRUIK VAN HET ZAND DOORHEEN DE TIJD

Sommige auteurs beweren dat het Zand vroeger nog groter was. Het zou vóór 1127 westelijk doorgelopen hebben tot waar zich nu de Capucienkerk bevindt in de Boeveriestraat. Men denkt zelfs dat tot na 1600 geen belangrijke gebouwen op het Zand gestaan hebben. Dat een plein van 117 bij 206 meter en met een oppervlakte van 2,5 ha nooit werd bebouwd, terwijl een eindje verder in de West- en Oostmeers op moerassige gronden wél woningen werden opgetrokken, wekt verwondering. De historici voeren volgende redenen aan voor het vrij blijven van dergelijke oppervlakte binnen de stad.

Reeds vóór 1012 werd daar een leprozenhuis (instelling voor melaatsen) vermeld. In 1127 - 1128 werden op of bij het Zand - na de moord op Karel de

Goede - heel wat plechtigheden gehouden. Men aanhoorde er de brief van de koning, verkoos er een nieuwe graaf, zag de graaf trouw zweren, beloofde hem gehoorzaamheid en betoonde hem de nodige eerbewijzen. Verder werden er terechtstellingen gehouden (Galgenhof - waar nu de Capucienkerk staat), en reeds vóór 1269 was er een paarden- en veemarkt. In de 18de eeuw was de "beestenmarkt" van Brugge de belangrijkste van Vlaanderen gedurende de herfst. Deze veemarkt verdween slechts omstreeks 1950 van de Vrijdagmarkt. In de middeleeuwen was er zelfs een markt van "fouffen en oude prongelinghe". Ook werden er steekspelen ingericht, zo in 1333, in 1449 en in 1552. Dit verklaart waarom het plein van gebouwen gespaard bleef en niet volledig dichtgebouwd werd.

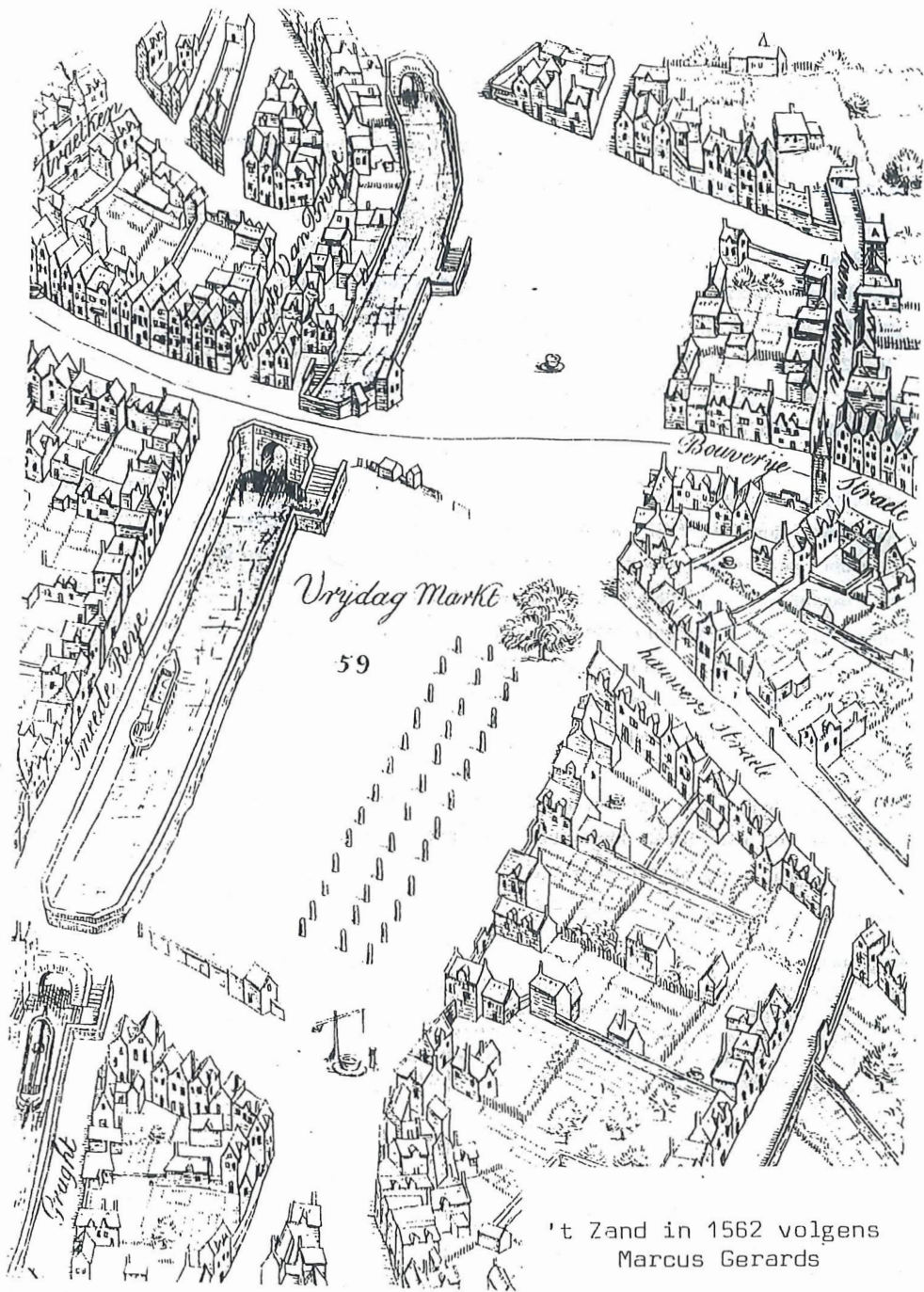
AANLEG VAN HET PLEIN

De Vrijdagmarkt was reeds vroeg gekasseid en er bevonden zich twee fonteinen of waterputten, zeker reeds rond 1300. Op zijn stadsplan tekende Marcus Gerards in 1562 nog steeds de twee waterputten, 37 palen om het vee aan te binden en een grote boom voor de ingang van de Hauwersstraat.

In 1617 schonk het stadsbestuur het zuidelijk deel van de Vrijdagmarkt aan de Paters Capucienen die er hun kerk en klooster bouwden. Het plein werd er fel door verkleind. In 1624 werd midden tussen de Noord- en Zuidzandstraat een militair wachtlokaal in hout opgetrokken langsheen de Smedenrei die (nu overwelfd) oost van het Zand loopt. Een dubbele rij linden werd geplant in 1688. Ze bleven er 150 jaar staan en maakten het Zand tot een groen wandeloord. Vermoedelijk in 1714 werd het houten wachtlokaal door een gebouw in steen vervangen.

In de jaren 1837 - 1838 werd het Capucienenklooster gedeeltelijk onteigend en gesloopt. Eind 1838 werd met de overwelfing van de Smedenrei gestart en ook het wachtlokaal verdween. Dit alles moest gebeuren om het eerste Brugs station in 1838 te kunnen oprichten. Zondag 12 augustus 1838 werd de spoorlijn Gent - Oostende ingehuldigd in aanwezigheid van de koning.

In 1863 reden de eerste treinen naar Eeklo en Blankenberge en in 1865 werd de rest van het Capucienenklooster op het Zand onteigend en later gesloopt.

't Zand in 1562 volgens
Marcus Gerards

Het eerste neo-klassieke station werd afgebroken, ingepakt en terug opgebouwd te Ronse, waar het nu nog te bewonderen is.

In 1879 begon op het Zand de bouw van het tweede station, dat ingehuldigd werd in 1886. De stijl was neo-gotisch. Velen waren echter niet gelukkig met dit station als gebouw, en ook de ligging werd niet meer als ideaal ervaren. In 1939 werd het huidige Brugs station in gebruik genomen en het oude gebouw verloor zijn bestemming. Na de oorlog nog gebruikt als magazijn door het Engelse leger, werd het in 1948 afgebroken. Na het verdwijnen van station en spoorweg werd het Zand en het Albertpark heraangelegd in de jaren 1948 - 1950.

Sedertdien is gedurende de laatste 30 jaar het verkeer meer dan vertienvoudigd, zodat het Zand dagelijks wordt overspoeld door lokaal en doorgaand verkeer, openbaar en privaat vervoer, kort- en langparkeerders, waartussen voetgangers en fietsers niet zonder risico hun weg zoeken. Aldus leek een grondige herinrichting met een ondergrondse parking en een tunnel voor het doorgaand verkeer onontbeerlijk. Bijgevolg zullen openbaar vervoer, fietsers en voetgangers na de werken, naar men voorziet in 1981 of 1982, terug bezit kunnen nemen van het opnieuw rustige Zand.

Misschien denken zij dan terug, gezeten in één van de geplande zithoekjes, aan de jaren 400 tot 700 na Christus, toen het Zand op de toenmalige kustlijn lag en men rust en kalme te over had.

Bronnen:

- A. DUCLOS: Bruges, Histoire et Souvenirs.
- A. SCHOUTEET: De straatnamen van Brugge.
- GALBERTUS: De moord op Karel de Goede.
- 't Zand, Vroeger, Nu, Straks. Stad Brugge.
- A. De Waegemaker: De Kapucijnen te Brugge.

EEN WERELDRECORD IN ZEDELGEM ?

F. HAESAERT

Het groot Guinness Record boek vermeldt op pagina 17 dat de OUDSTE MOEDER mevrouw Shepard uit Portland (Oregon) is. Zij was 57 jaar en 129 dagen oud toen ze haar laatste kind baarde...

Wanneer men echter een geboorteakte als "een officieel stuk" mag beschouwen, zou dit rekort aan Amelia Teetaert uit Zedelgem moeten worden toegekend ! Hier volgt de letterlijke kopie:

" Het jaar achttienhonderd drie en tachtig, den vijf en twintigsten Januari om zes ure 's avonds is voor ons August Adriaens, Burgemeester, Ambtenaar van den burgerlijke Stand der gemeente Zedelgem, arrondissement Brugge, provincie Westvlaanderen, verschenen Franciscus Vandenbergh, landbouwer, oud twee en zestig jaren, alhier geboren en wonende, dewelke ons vertoont heeft een kind van het vrouwelijk geslacht, gisteren om tien ure 's avonds in zijne woonst alhier geboren van hem vertoonster en van zijne echtgenootte Amelia Teetaert, huishoudster, oud acht en zestig jaren, alhier geboren en wonende, aan welk kind hij verklaard heeft te willen geven de voornamen van Esperentia-Maria. Deze vertooning en verklaring zijn gedaan in tegenwoordigheid van Petrus Bogaert, molenaar, oud vijf en dertig jaren en Joannes Bogaert, landbouwer, oud een en veertig jaren, beide alhier wonende. De comparant en de beide getuigen hebben met ons dezen akt geteekend na gedane voorlezing.

(Get.) Fr. Vandenbergh
P. Bogaert
J. Bogaert

A. Adriaens

De waarheid luidt echter helemaal anders !

Franciscus Vandenberghe, zoon van Karel en Marianne Vanthournout, werd op 14 januari 1820 te Zedelgem geboren en was dus 63 jaar oud.

Amelia Teetaert, dochter van Karel en Anna Willem, werd op 18 maart 1844 te Zedelgem geboren en was dus slechts 38 jaar oud !...

Ze huwden op 17 augustus 1865 te Zedelgem.

Hoe het gebeurde dat een dergelijke fout door onachtzaamheid in die akte is geslopen, kan men gemakkelijk raden !

Petrus Bogaert kwam ook de geboorte van een zoon aangeven. Hij en zijn broer wilden wel getuige zijn bij de aangifte door Franciscus Vandenberghe, maar voor Camilleke Bogaert fungeerden als getuigen nonkel Jan en J. Maertens, de veldwachter, die, zoals alle veldwachters, een fijne neus had voor dergelijke samscholingen. En naar aloude Vlaamse zeden, was het gemeentehuis van Zedelgem in een herberg "gelogeerd" !

Of er daar duchtig getrakteerd werd door de twee vaders, een boer en een mulder, staat niet in de akte te lezen; evenmin wanneer "de zitting werd opgeheven" !

Maar "de kappertjes" die Cistje Vandenberghe geledigd heeft op de gezondheid van zijn dochtertje blijken heel heilzaam te zijn geweest voor hem en zijn kind (zijn veertiende... en later kwamen er nog twee bij !)

Zij heeft later haar vader in ouderdom en ziekte liefdevol en geduldig verpleegd tot aan zijn dood op 6 april 1901. Zelf heeft zij de hoge ouderdom van bijna 96 jaar bereikt en stierf rustig op Kerstdag 1978, als oudste van heel de familie !

ERRATA bij Zilleghem, 2de jg., nr. 1:

- p. 11, 4de laatste regel: lees: "Eind oktober heeft hij volgens het onderzoek minstens 310 Hollandse florijnen opgemaakt; bij de Evenepoels waren er 945 Hollandse florijnen gestolen, waarvan Vandenplas er, volgens Rosseel, 350 van had gekregen."
- p. 26, 9de regel: "rond 1938": lees: "rond 1960".